

1.1. Д'яконопа

1.1. Diakonova

**БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД
І РЕГУЛЮВАННЯ:
СВІТОВИЙ ДОСВІД**

**BANKING SUPERVISION
AND REGULATION:
WORLD EXPERIENCE**

У статті узагальнено світовий досвід побудови системи регулювання фінансо-банківського сектора і розроблено рекомендації щодо удосконалення системи банківського регулювання та нагляду в Україні.

The article generalizes world experience in building of regulation system for the finance and banking sector; recommendations concerning the improvement of banking supervision and regulation system in Ukraine are developed.

Ключові слова: банківський нагляд, банківське регулювання, фінансовий ринок, банківська система, страховий ринок, ринок цінних паперів.

Keywords: banking supervision; banking regulation; financial market; banking system; insurance market; securities market.

Рис. 2. Літ. 18.

Постановка проблеми. Розвиток економіки та банківської системи України характеризується сьогодні позитивними тенденціями. Згідно зі статистикою Національного банку України, розвивається як ринок депозитів, так і ринок кредитів. Темпи приросту активів за 2006 р. зросли на 59% за середньорічного приросту за останні п'ять років 49%; наданих кредитів — 72,5% (54%), у тому числі кредитів, наданих суб'єктам господарювання, - 54% (45%), кредитів, наданих фізичним особам, — обидва показники у 2,3 раза, капіталу — 56% (39%). Зобов'язання банків України в 2006 р. зросли на 58% за середньорічного приросту 50%, з них кошти фізичних осіб - на 46% (58%), кошти суб'єктів господарювання — на 26% (37%) [4].

Негативну роль відіграють такі потенційно дестабілізуючі чинники, як інфляційні процеси (індекс споживчих цін у грудні 2006 р. склав 111,6% порівняно з груднем попереднього року), збільшення темпів приросту грошової маси (34,7% на 01.01.2007 щодо 01.01.2006) [4].

Сукупність вказаних чинників призводить до зростання тиску на національну валюту та обумовлює необхідність попередження кризових явищ в економіці України. Це, у свою чергу, спонукає органи банківського нагляду України до зростання уваги до змін у банківській сфері, стану кредитних організацій та удосконалення якості банківського нагляду.

Крім того, інтеграція України у світову економічну співдружність потребує вивчення нових економічних явищ, які існують і відпрацьовуються світовою економічною думкою, та практичним наробками з метою підтримки стабільності банківської системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед зарубіжних дослідників питань організації діяльності комерційних банків, фінансового та банківського менеджменту такі вчені: С.Л. Брю [10], Е.Дж. Долан [8], К.Р. Макконнелл [10], Ю.С. Масленченкова [11].

© І.І.Д'яконова, 2007

Питанням дослідження організації банківського нагляду присвячено роботи вітчизняних науковців: О.В. Васюренка [5], Р. Гриценко [7], А.М. Мороза [6], О.І. Позднякова [13], М. Савлука [6], М. Сідак [14], В.С. Стельмаха [15], Й. Ціпкало [14].

Однак, питанням методології та організації регулятивної і наглядової роботи в науковій літературі присвячено недостатньо уваги.

Мета дослідження полягає у вивченні досвіду побудови системи банківського регулювання та нагляду в деяких розвинутих країнах світу та відпрацювання рекомендацій для удосконалення системи банківського регулювання та нагляду в Україні.

Основні результати дослідження. Регулятивно-наглядові органи використовують різні форми і методи регулювання банківської діяльності та банківського нагляду. Проте, в останні десятиріччя у світовій банківській практиці спостерігається тенденція до поступової уніфікації системи банківського регулювання та нагляду. Певною мірою ця тенденція пов'язана з діяльністю Міжнародного комітету з банківського нагляду, який ще називається Базельським (за місцем його базування у м. Базелі (Швейцарія) при Банкові міжнародних розрахунків).

У світовій практиці існують різні моделі інституціональної побудови системи банківського регулювання та нагляду, проте важливо, щоб регулятивно-наглядові органи мали всі необхідні повноваження для ефективного виконання поставлених перед ними завдань. Крім того, ці повноваження мають бути передбачені на законодавчому рівні.

До основних повноважень регулятивно-наглядових органів належать такі:

- регулювати доступ до банківської системи. Це означає, по-перше, можливість визначати певні вимоги й умови, що є обов'язковими для отримання ліцензії на право здійснювати банківську діяльність, і, по-друге, здійснювати нагляд за дотриманням цих вимог та умов;

- забезпечувати розумне регулювання діяльності банків, тобто таке, яке, з одного боку, не обмежує їхньої самостійності в підтримці фінансової стабільності, а з іншого — передбачає певні вимоги до банків, наприклад щодо адекватності капіталу, ліквідності, дотримання нормативів, які регламентують банківські ризики;

- регулярно отримувати від банків звітність і проводити інспекційні перевірки в банках;

- застосовувати заходи примусового впливу щодо проблемних банків, зокрема забороняти оголошення і виплату дивідендів, накладати штрафи тощо;

- брати неплатоспроможні банки під контроль, призначати тимчасову адміністрацію в такі банки, призупиняти їхню діяльність, організувати реорганізацію та ліквідацію банків.

Сьогодні у світі спостерігається тенденція до створення мегарегуляторів фінансового ринку. При цьому існує декілька моделей взаємодії державних органів на фінансовому ринку. Однією з них є наявність єдиного наглядового органу та 1—2 органів, які здійснюють нормативне регулювання ринку. За цією моделлю побудований фінансовий ринок Німеччини.

На момент створення єдиного регулятора (федерального відомства Німеччини з нагляду на фінансовому ринку (BAFin)) у Німеччині функції регу-

лювання на фінансовому ринку здійснювали міністерство фінансів, Бундес-банк і не інтегровані в них 3 органи нагляду. У 1952 р. набрав чинності закон про організацію федерального відомства з нагляду в страхуванні і будівельному накопиченні - Федерального відомства страхового нагляду (BAV). У компетенції відомства — нагляд за всіма приватними страховими організаціями, а також за публічно-правовими страховими організаціями, діяльність яких виходила за межі однієї федеральної землі. У 1962 р., крли набрав чинності закон про кредитну справу, було створено центральне наглядове відомство у сфері банківської діяльності — Федеральне відомство з нагляду у сфері кредитування (BAKred). Нагляд на ринку цінних паперів виник у зв'язку з ухваленням нового закону про сприяння розвитку фінансового ринку. На його підставі було створено Федеральне відомство нагляду за ринком цінних паперів, яке приступило до роботи 1 січня 1995 року. До завдань відомства було віднесено забезпечення єдності і прозорості ринку капіталів з метою дотримання прав вкладників і власників цінних паперів, попередження і припинення інсайдер-ських операцій, а також здійснення нагляду за компаніями, які надають послуги на ринку цінних паперів.

1 травня 2002 р. відбулося злиття трьох федеральних наглядових відомств, результатом чого стала поява нового єдиного наглядового органу — BAFin. Таким чином, саме структура органів фінансового ринку створила передумови формування єдиного наглядового органу, при цьому функції видання нормативних актів збереглися за міністерством фінансів і Бундесбанком. BAFin став єдиним органом нагляду на фінансовому ринку.

Основною причиною створення BAFin послужили економічні зміни на фінансових ринках, які потребували адекватної відповіді від органів влади, і були спрямовані на забезпечення стабільності німецької фінансової системи,

Нова структура фінансового нагляду в Німеччині дозволяє повною мірою досягати синергетичного ефекту. В результаті злиття всіх раніше існуючих наглядових органів в єдиний орган було узагальнено також знання і досвід фахівців, що особливо важливо у зв'язку з конвергенцією фінансових продуктів універсальних фінансових концернів. Відпала необхідність координації дій між різними відомствами, що раніше призводило до втрати часу та інших ускладнень.

Внутрішня структура визначається колом завдань і основними напрямками діяльності BAFin (рис. 1). У складі відомства функціонують три галузеві структурні підрозділи (департаменти): банківський нагляд, страховий нагляд, нагляд за ринком цінних паперів. На чолі кожного з цих департаментів стоїть директор. Департаменти розділені на відділи, які, у свою чергу, поділені на реферати (сектори). Разом із галузевими департаментами у BAFin існує 3 самостійних відділи для вирішення міжсекторних завдань: відділ інтегрованого фінансового ринку і Кі та міжнародних інвесторів і споживачів; відділ пенсійного страхування; відділ з боротьби з відмиванням грошей і незаконними фінансовими операціями.

Основними органами управління BAFin є його президент і правління (управлінська рада). Президент BAFin призначається президентом Німеччини і представляє наглядове відомство, зокрема в судових інстанціях. Він управляє внутрішньою організацією BAFin на основі правил внутрішнього розпорядку.

Рис. 1. Структура і органи управління BAFin [17]

До завдань правління входить, з одного боку, контроль керівництва відомства, з іншою — допомога керівництву в його діяльності. Правління також ухвалює рішення щодо бюджету BAFin. Правління складається з 21 члена, серед яких представники міністерства фінансів, інших міністерств, депутатів Бундестагу, банківських інститутів, страхових компаній, різних організацій ринку цінних паперів. Головою правління є уповноважений представник міністерства фінансів. Бундестаг має право направляти свого представника на засідання правління BAFin, проте він не має права голосу.

Крім того, у BAFin створена експертна рада, яка виконує функцію консультативного супроводу діяльності BAFin, розробляє рекомендації щодо подальшого розвитку наглядової практики і вдосконалення законодавства. До складу експертної ради включені представники фінансової науки, кредитних і страхових організацій та організацій ринку цінних паперів, Бундесбанку і комітету із захисту прав споживачів. Загальна чисельність ради — 24 особи, склад затверджується міністерством фінансів.

Відповідно до закону про фінансовий нагляд, BAFin покриває свої витрати за рахунок власних доходів. Власні доходи BAFin складаються з таких зборів (митних платежів): платежів за здійснення службових актів; спеціальних (особливих) платежів за здійснення встановлених законодавством дій; внесків (відрахувань) піднаглядних інститутів (неохоплені за рахунок зборів, митних платежів і особливих платежів). Законодавством не передбачено фінансування BAFin за рахунок засобів бюджетів.

Основна мета BAFin — забезпечення стабільного функціонування фінансової системи Німеччини. Видача ліцензій (дозволів) є, з одного боку, механізмом здійснення нагляду, з іншого - функцією BAFin. Видача ліцензій для окремих категорій учасників фінансового ринку регулюється різними «матеріальними» законами. Для кожної групи інститутів умови отримання ліцензії різні.

BAFin здійснює повномасштабний нагляд за платоспроможністю банківських інститутів, який сприяє забезпеченню успішного функціонування кредитної системи Німеччини.

Серед джерел інформації, якими користуються співробітники наглядового органу, - обов'язкові інформаційні повідомлення банків, звіти аудиторів, річні звіти банків. Звіти аудиторів надаються в наглядовий орган тільки на

його вимогу. Як правило, BAFin вимагає звіти від усіх приватних комерційних банків, а також від найбільш великих і проблемних ощадкас і кооперативних банків. Оцінку звітів здійснює Бундесбанк, що є однією з форм його участі у фінансовому нагляді. Також BAFin використовує відомості з інформаційних повідомлень і заяв, які кредитні установи згідно із законом зобов'язані регулярно або після відповідного приводу подавати в BAFin. До регулярних інформаційних повідомлень належать щомісячні зведення про основні економічні нормативи, які також оцінюються Бундесбанком.

У необхідних випадках BAFin проводить власні спеціальні перевірки економічного стану банку або доручає це професійним аудиторським компаніям. Перевірки поділяються на поточні (щороку перевіряється приблизно 10—15% банків) і спеціальні (мають певну причину).

У разі встановлення недоліків в організації або виникнення ризиків BAFin має право застосовувати різні заходи і санкції з метою усунення порушень, починаючи зі звичайного листа з пропозицією звернути увагу на порушення і прийняти заходи щодо їх усунення до вимоги про припинення діяльності.

У разі встановлення загрози коштам вкладників BAFin має право заборонити кредитування і видати обов'язкові для керівництва кредитної установи розпорядження, заборонити конкретні види діяльності, призначити наглядового представника для контролю за діяльністю інституту «зсередини», а також тимчасово припинити прийом вкладів і видачу кредитів, тобто діяльність кредитної установи. В окремих випадках може застосовуватися такий захід фінансового нагляду, як відкликання банківської ліцензії.

Інший напрям нагляду в BAFin — контроль страхових організацій. Завдання страхового нагляду полягають у дотриманні достатніх гарантій інтересів застрахованих і страховиків, а також у забезпеченні виконання майбутніх зобов'язань страхових компаній у будь-який час.

Страхові компанії мають право займатися страховою діяльністю тільки на підставі ліцензії наглядового органу. В межах нагляду BAFin стежить за тим, щоб страхова організація сформувала і підтримувала в належному обсязі резервний фонд і необхідний рівень ліквідності, уклала договори перестрахування на суму, достатню для покриття непередбачених збитків тощо. На підставі спеціальних розпоряджень страхові організації зобов'язані представляти інформацію і звітність наглядовому органу. Співробітники страхового нагляду також перевіряють відповідність річних звітів страхових організацій єдиним принципам звітності і реальному фінансовому становищу організацій. Фахівці з нагляду проводять перевірки страхових організацій.

BAFin має у своєму розпорядженні різні засоби впливу на страхові організації. Орган нагляду має право давати обов'язкові вказівки, здатні запобігти порушенням або усунути їх. Закон про страховий нагляд містить перелік таких порушень, серед яких недотримання в ході надання страхових послуг вимог законодавства і наглядового органу. Крім того, закон надав наглядовому органу різні спеціальні повноваження з метою запобігання найбільш типовим загрозам. Сюди відносяться такі заходи, як припинення повноважень правління (керівництва) страхової компанії або відкликання ліцензії.

Нагляд за ринком цінних паперів і управління активами відповідає за функціонування німецького ринку цінних паперів і деривативів, здійснюється відповідно до закону про обіг цінних паперів. Співробітники VAFin відстежують інсайдерські операції за допомогою перевірок і оцінок підозрілих змін курсів і оборотів операцій, які здійснюються на основі заявлених публічно операцій із цінними паперами. Якщо відбуваються заборонені інсайдерські операції, VAFin здійснює кримінальне переслідування. Заборонені інсайдерські операції є злочином і караються значними штрафами або позбавленням волі на строк до 5 років.

Компанії, які мають котирування на біржі, зобов'язані негайно опублікувати інформацію, яка може вплинути на біржовий курс. Крім того, власники значних пакетів акцій акціонерних товариств, цінні папери яких допущені до обігу на основі офіційних котирувань або на організованому ринку, зобов'язані опублікувати інформацію про свою частку активних акцій, якщо вона перевищила встановлені порогові значення. У разі порушення даної вимоги VAFin має право накладати адміністративні штрафи. VAFin є місцем депонування проспекту емісій цінних паперів.

Починаючи з 1 січня 2002 р., підлягають нагляду придбання підприємств, згідно з новим законом про придбання цінних паперів. Державний нагляд слідкує за дотриманням законодавчо встановленого порядку придбання підприємств і виконанням зобов'язань про публікацію інформації з боку претендентів.

До числа спеціальних задач діяльності даного напрямку відносяться також нагляд за управління активами, за продажами закордонних інвестиційних фондів.

Разом з перерахованими наглядовими функціями, які відповідають трьом різним сферам (секторам) фінансового нагляду, VAFin також виконує загальні для всіх напрямків нагляду функції. Такі функції виділені в міжсекторні структурні підрозділи, які вирішують відповідні задачі на користь усіх учасників фінансового ринку. До них слід віднести:

- загальні питання розвитку фінансового ринку і нагляду за ним, такі як відстежування тенденцій розвитку фінансового ринку і його окремих сегментів, позитивного досвіду в наглядовій практиці, розвиток сучасних систем звітності тощо;
- участь VAFin у міжнародних організаціях (наприклад, у Базельському комітеті банківського нагляду тощо);
- питання захисту прав вкладників, інвесторів і споживачів на ринку фінансових послуг, удосконалення законодавства у сфері фінансових послуг (створено єдиний центр, куди зі скаргами звертаються споживачі фінансових послуг);
- вирішення завдань у сфері боротьби з відмиванням грошей, переслідування фінансових правопорушень і злочинів. У відповідному відділі зібрані співробітники, які володіють значним досвідом у питаннях припинення заборонених фінансових практик, зокрема досвідом взаємодії з правоохоронними органами.

Деякі країни СНД на сьогодні також мають досвід створення єдиного наглядового органу.

Так, наприклад, Республіка Казахстан також пішла шляхом створення єдиного наглядового органу. За станом фінансового сектору країни наглядає єдиний орган (мегарегулятор) - Агентство з регулювання і нагляду фінансового ринку та фінансових організацій. До цього банківський нагляд здійснював Національний банк Республіки Казахстан (НБРК), на інших сегментах фінансового ринку були свої регулятори. Правління прийшло до висновку, що страховий нагляд здійснюється неефективно, і в 1998 р. сектор страхування був переданий НБРК. У 2002 р. до НБРК були приєднана Національна комісія з цінних паперів, у якій зміна системи оплати праці призвела до зміни кадрів. Роком пізніше банку передали функції нагляду за пенсійними фондами. Як наслідок, весь фінансовий нагляд зосередився у НБРК Агентство з регулювання та нагляду фінансового ринку відійшло від НБРК 1 січня 2004 року. Агентство безпосередньо підпорядковується главі державі (президенту). Міністерство фінансів Республіки Казахстан не має регулятивних функцій. Комісія з цінних паперів не створена. До сфери компетенції агентства віднесені банки, страховий ринок, професійна діяльність на ринку цінних паперів та нагромаджувальні пенсійні фонди. Його повноваження — повноцінний нагляд за всіма сегментами фінансового ринку видача ліцензій. Правовстановлюючими функціями агентство наділено лише частково, разом з тим воно не має права законодавчої ініціативи. При розробці проектів законів агентство обговорює їх з учасниками ринку і членами Кабінету міністрів Республіки Казахстан, згодом правління вносить проект до парламенту. У межах закону агентство може приймати підзаконні акти [12].

Фінансова влада Республіки Казахстан при створенні мегарегулятора керувалася такими причинами:

- необхідністю попередити можливий арбітраж. При сильному банківському і слабому страховому нагляді фінансового ринку учаснику дешевше зібрати гроші на ринку через створення страхової компанії. Цьому сприяють такі умови: можливість не розкривати про себе інформацію, не нести відповідальність. Задача єдиного регулятора - забезпечити єдині підходи і стандарти для всіх сегментів фінансового ринку;

- неможливістю розвивати окремі сектори фінансового ринку. Наприклад, гроші пенсійних фондів, страхових компаній дають «довгі» гроші, необхідні для кредитування інвестиційних проектів та видачі іпотечних кредитів. Регулятор володіє функціями розвитку: він визначає (разом із правлінням) основні напрямки розвитку ринків і повинен мотивувати їх до розвитку.

У Молдавії до кінця 2006 р. передбачалось створення мегарегулятора фінансового ринку країни — новий державний орган з регулювання фінансового ринку в сегменті кредитно-економічних, страхових асоціацій і державних пенсійних фондів, а також іпотечного фонду. В країні має функціонувати 2 великих фінансових регулятори: Національний банк Молдавії та мегарегулятор фінансового ринку, обов'язки якого — супроводжувати розвиток небанківського фінансового ринку. Новий орган буде регулювати фінансовий сектор і стимулювати розвиток ринку цінних паперів [18].

У Росії відповідно до Указу Президента Російської Федерації (РФ) від 9 березня 2004 р. №314 «Про систему і структуру федеральних органів виконавчої

влади» істотно змінилася структура органів виконавчої влади. Функції нормативно-правового регулювання були покладені на федеральні міністерства, а функції з контролю і нагляду у встановленій сфері діяльності — на федеральні служби. В структурі Міністерства фінансів РФ були створені підлеглі йому Федеральна служба страхового нагляду, яка є федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції з контролю і нагляду у сфері страхової діяльності (страхової справи). Також створено Федеральну службу з фінансового моніторингу - орган виконавчої влади, який здійснює функції з протидії легалізації «відмивання» доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму, координує діяльність у цій сфері інших федеральних органів виконавчої влади [16].

У той же час інший орган фінансового ринку - Федеральна служба з фінансових ринків є федеральним органом виконавчої влади, який здійснює функції з ухвалення нормативних правових актів, контролю і нагляду у сфері фінансових ринків, за винятком страхової, банківської й аудиторської діяльності, і підпорядковується безпосередньо уряду РФ.

Центральний банк РФ продовжує здійснювати свої функції і повноваження незалежно від інших органів державної влади. За Центральним банком РФ закріплені важливі функції на фінансовому ринку з регулювання і нагляду за діяльністю кредитних організацій (банківський нагляд). Крім того, банківська ліцензія дозволяє банкам здійснювати випуск, покупку, продаж, облік, зберігання й інші операції з цінними паперами, які виконують функції платіжного документа; з цінними паперами, підтверджуючими залучення грошових коштів у внески і на банківські рахунки; з цінними паперами, здійснення операцій з якими не вимагає отримання спеціальної ліцензії відповідно до федеральних законів. Також дозволене довірче управління вказаними цінними паперами за договором з фізичними і юридичними особами. Іншу професійну діяльність на ринку цінних паперів кредитна організація має право здійснювати відповідно до федеральних законів.

Таким чином, в Росії існує 3 регулятори фінансового ринку, які чітко розмежовані за суб'єктами регулювання: міністерство фінансів і федеральна служба страхового нагляду регулюють діяльність страхових організацій, федеральна служба з фінансових ринків - діяльність некредитних організацій, центральний банк - кредитних організацій. Вони координують свою роботу з федеральною службою з фінансового моніторингу.

В Україні згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність», а також із Законом «Про Національний банк України» функції банківського регулювання та нагляду здійснює НБУ. Що стосується регулятивної функції, то її виконують різні департаменти центрального апарату НБУ з урахуванням їхнього функціонального призначення.

Так, діяльність комерційних банків на валютному ринку регулює департамент валютного регулювання, департамент готівково-грошового обігу регламентує порядок роботи банків із готівковою у національній валюті, департамент бухгалтерського обліку та розрахунків визначає порядок бухгалтерського обліку і звітності в банках тощо.

Система банківського нагляду функціонує як єдиний механізм у складі центрального апарату та регіональних управлінь НБУ в межах Дирекції з бан-

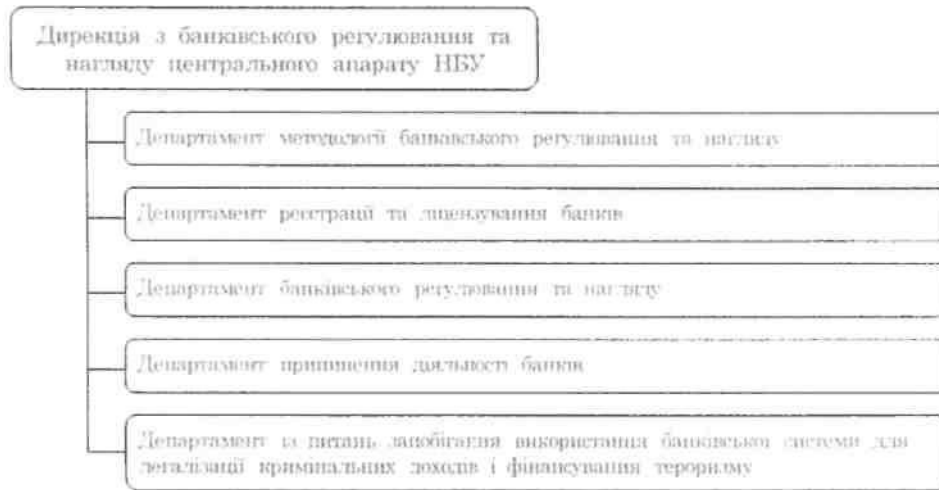

Рис. 2. Структура Дирекції з банківського регулювання та нагляду [3]

ківського регулювання та нагляду (рис. 2).

Крім того, сьогодні в Україні діє Комісія з питань нагляду і регулювання діяльності банків, до якої входять:

- департамент реєстрації та ліцензування банків;
- департамент безвізного нагляду;
- департамент інспектування банків;
- департамент із питань роботи з проблемними банками;
- управління координації з питань банківського нагляду.

Система банківського нагляду на рівні регіонального управління НБУ також представлена Комісією з питань нагляду і регулювання діяльності банків і відповідних структурних підрозділів.

Крім того, діяльність учасників фондового ринку контролюється та регламентується Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг здійснює нагляд за відповідним сектором фінансової системи України.

До спроб провести координування дій усіх наглядових органів за діяльність кредитно-банківського сектору в Україні слід також віднести створення Комітету з питань аудиту банків згідно з Наказом НБУ від 13.06.2007 №80 «Про затвердження складу Комітету з питань аудиту банків». Згідно з наказом до складу комітету входять представники від: Комітету з питань аудиту банків НБУ та держкомісії, Дирекції з банківського нагляду та регулювання НБУ, Департаменту банківського нагляду та регулювання НБУ, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.

Висновки. Аналіз світового досвіду побудови системи регулювання фінансово-банківського сектору та загальні закони еволюції кредитних систем

свідчать, що побудова регулюючих органів не за функціональним принципом, а за принципом суб'єктів регулювання характерна для нерозвинених фінансових ринків. Це сприяє гармонійному розвитку його окремих секторів, оскільки в кожному секторі ринку діє свій регулятор. На стадії сталого економічного зростання, універсалізації кредитної системи на перший план виходить доцільність створення єдиного органу, який здійснює повноваження з нормативно-правового регулювання, контролю та нагляду щодо секторів фінансового ринку (банківський, страховий, цінних паперів).

Серед основних причин створення єдиного наглядового органу за всіма фінансовими інститутами можна виділити такі:

1. Клієнти банків, фінансових інститутів і страхових організацій прагнуть отримувати різні фінансові послуги (продукти) від однієї організації - фінансового партнера. Фінансові організації враховують ці тенденції і розвивають комплексні фінансові продукти та комплексні фінансові стратегії. Це призводить до стирання існуючих раніше відмінностей між кредитуванням, страхуванням і наданням інших послуг на фінансовому ринку. Страхові компанії все активніше проникають на ринки класичного кредитування, пропонуючи комплексні фінансові продукти, наприклад, в межах "Assets Management". Банки, у свою чергу, розвивають спектр власних універсальних продуктів, охоплюючи ті сфери діяльності, які раніше були прерогативою страхових компаній. Результатом такої конвергенції є загострення конкурентної боротьби компаній за клієнтів шляхом пропозиції схожих, а деколи і зовсім ідентичних продуктів. Подібна конкуренція ще більш загострюється в ході використання електронних каналів збуту (Інтернет). При цьому клієнт ухвалює рішення, ґрунтуючись лише на властивостях продукту. Від кого надходить пропозиція - від банку, страхової компанії або іншого фінансового інституту — для клієнта несуттєво.

2. Одним із наслідків такого розвитку є тенденція до злиття банків, страхових компаній та інших фінансових організацій, формування фінансових концернів, які мають можливість ефективно пропонувати на ринку широкий спектр фінансових послуг. Якщо на ранніх стадіях між банками і страховими компаніями існували тільки вільні договірні відносини, то з часом починають формуватися могутні фінансові конгломерати, які надають фінансові послуги у всьому світі.

Крім того, створення єдиного наглядового органу має, на наш погляд, такі позитивні наслідки:

- по-перше, універсальна наглядова інстанція має широкі повноваження і комплексно охоплює фінансовий ринок у цілому, що дозволяє їй ефективніше виконувати свої функції для забезпечення стабільності фінансового ринку;

- по-друге, це дозволяє також уникати негативного впливу на конкурентне середовище, який виникає в умовах різного регулювання з боку розрізнених наглядових інстанцій. Одноманітна наглядова практика виробляє єдині правила для однакових ризиків і таким чином гарантує рівні конкурентні умови для всіх учасників фінансового ринку;

- по-третє, наявність єдиного центрального органу для всіх учасників фінансового ринку, зокрема іноземних, важливе для фінансових інститутів, які

пропонують різні продукти. Тепер вони можуть мати справу лише з одним державним органом;

- по-четверте, існування єдиного центрального наглядового органу спрощує і робить ефективнішим спілкування із зарубіжними органами фінансового нагляду.

Створення єдиного мегарегулятора в Україні можливе за таких передумов:

1. Наявність тривалої тенденції до універсалізації банківської діяльності на фоні сталого економічного зростання в країні.

2. Створення уніфікованої системи нагляду в усіх сегментах фінансового ринку.

3. Поглиблення здатності наглядових органів здійснювати нагляд на консолідованій основі, тобто вони повинні розглядати діяльність банку як усередині країни, так і за її межами, аналізувати операції, які проводяться безпосередньо банком, і ті, які проводяться через дочірні організації банку.

Таким чином, перед основними органами банківського нагляду та регулювання сьогодні стоїть завдання спільного відпрацювання комплексного, безперервного процесу розумного банківського нагляду на консолідованій основі з урахуванням світового досвіду та особливостей розвитку фінансових ринків в Україні.

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-111 // zakon1.rada.gov.ua.
2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV // zakon1.rada.gov.ua.
3. Про затвердження складу Комітету з питань аудиту банків: Наказу Національного банку України від 13.06.2007 №80 // zakon1.rada.gov.ua.
4. Річний звіт про діяльність банківського нагляду України у 2006 році // www.bank.gov.ua.
5. *Васюренко О.В.* Банківські операції: Навч. посібник. - К.: Знання, 2000
6. *Воронова Л, Мороз А., Пуховкіна М.Ф., Савлук М.* Національний банк України // Вісник Національного банку України (укр.). - 2001.-- №5. - С. 6—10.
7. *Грищенко Р.* Теоретичні аспекти організації банківського нагляду в сучасних умовах // Вісник Національного банку України (укр.). - 2005.- №4. - С. 57-59.
8. *Долан З.Дж., Кзмбелл К.Д., Кзмбелл Р.Дж.* Деньги, банковское дело и денежно-кредит-ияя полити ка: Навч. видання / Пер. з англ. - М: АНК, 1996.
9. *Льбісхін И.* Who is мегарегулятор? // Рътпок цейшых бумаг.- 2007,- №5(332). - С. 48-53.
10. *Макконнелл К.Р., Брю С.Л.* Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика: В 2 ч - Ч. 2: Мікроекономіка: англ. - 13-е вид. -Львів: Просвіта, 1999.
11. *Масленников В.В.* Зарубежмье банковские системы: Монография. - М.: Злит-2000. 2001
12. Національний банк Республіки Казахстан//www.nationalbank.kz.
13. *Поздняков О.І.* Особливості банківського регулювання та нагляду в країнах з перехідною економікою//Фінанси України (укр.). - 2006,- №1. - С. 101 - 107.
14. *Сідак М, Ціпкало Й.* Банківський нагляд в ЄС: порівняльний аналіз // Юридична Україна,- 2005.- №7. - С. 29-33.
15. *Стельмах В.С.* Національний банк України: перші десять років діяльності // Вісник Національного банку України (укр.). - 2001.- №4. - С. 2-5.
16. Центральний банк Російської Федерації // www.cbr.ru.
17. Federal Financial Supervisory Authority // www.bafin.de.
18. National Bank of Moldova // www.bnm.org.

Стаття надійшла до редакції 28.08.2007.